

τεύχος 352 | Άνοιξη 2022 | τιμή €3.00
ISSN 0470-522X

Νέα Εποχή

πολιτιστικό περιοδικό

συνεργάτες

Νατάσα Αθηνάϊτου - Κυριανού, Κυριάκος Αναγιωτός, Παναγιώτης Αργυρόπουλος, Φωτεινή Βασιλόπουλου, Μάριος Γεωργίου, Χρίστος Γεωργίου, Σπύρος Γιασεμίδης, Άννης Κανάκης, Σάββας Θ. Κόκκινος, Άντρη Χ. Κωνσταντίνου, Ανδρέας Μαλόρης, Νόνα Μολέσκη, Κώστας Μοναστήρας, Γιώργος Παπακωνσταντίνου, Zorka Slijvančanin, Κυριάκος Στυλιανού, Άνθη Σφακιανάκη, Χρίστος Ρ. Τσιαίλης, Νένα Φιλούση, Κυριάκος Χαραλαμπίδης, Αναστασία Χάσικου, Τάκης Χατζηδημητρίου, Χρίστος Χατζηγιάννου, Σούλα Χατζήκυριακου

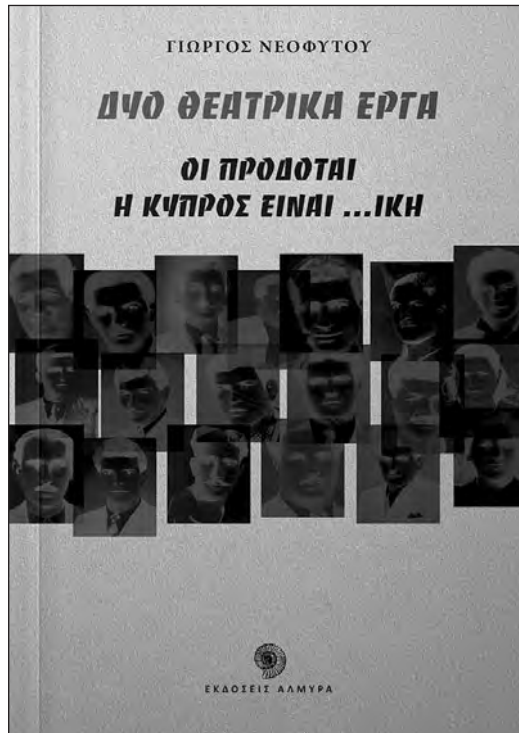
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Της Σύνταξης	5
ΠΟΙΗΣΗ	
Κυριάκος Χαραλαμπίδης: Φιλιά μιας άλλης εποχής	7
Κυριάκος Αναγιωτός: Μακρύ οδοιπορικό	8
Παναγιώτης Αργυρόπουλος: Όταν πέσανε οι μάσκες	10
Μάριος Γεωργίου: Εμείς που δεν πρόλαβες να κάψεις	11
Άντης Κανάκης: Θυμάσαι;	12
Νατάσα Αθηναίτου - Κυπριανού: Αμαθούντα	14
Γιώργος Παπακωνσταντίνου: Των πρωτινών η συνταγή	15
ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ	
Νένα Φιλούση: Γιάλτας	17
Ανδρέας Μαλόρης: Ραιβόκρανο	20
Κώστας Μοναστήρας: Περίγελος (κατά γέλιο)	22
Κυριάκος Στυλιανού: Πρώτο και τελευταίο ποίημα	24
Σπύρος Γιασεμίδης: Παραμύθι με λυπημένο τέλος	25
ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	
Σάββας Θ. Κόκκινος: <i>Η εγκατάλειψη και φθορά του κυπριακού τοπίου</i> Μέσα από τετράδια σκίτσων, υδατογραφίες και σχέδια του αρχιτέκτονα Ανδρέα Φιλίππου	31
ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΓΙΩΡΓΟ ΝΕΟΦΥΤΟΥ	
Άντρη Χ. Κωνσταντίνου: Έργα πολιτικά και αιχμηρά	42
Τάκης Χατζηδημητρίου: Τα λόγια των αρχηγών, τα πάθη των ανθρώπων	44
Νόνα Μολέσκη: Πικρά παιχνίδια με την Ιστορία	48
Χρίστος Γεωργίου: Πρόλογος στο έργο <i>Η Κύπρος είναι ...ική!</i>	53
Σούλα Χατζήκυριακου: Πρόλογος στο έργο <i>Οι προδόται</i>	55
ΜΟΥΣΙΚΗ	
Αναστασία Χάσικου: <i>Τα τσιαττιστά του παλιωμάτου</i> στον Κατακλυσμό Λάρνακας	61
ΜΕΛΕΤΕΣ	
Zorka Sljivancanin: Ο Φ. Μ. Ντοστογιέφσκι και η Κύπρος. Τα πρώτα ίχνη της παρουσίας του (1895-1917)	65
Χρίστος Ρ. Τσιαήλης: Η συνύπαρξη τραγικών και κωμικών στοιχείων στο Αναγεννησιακό Θέατρο	73
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	
Χρίστος Χατζηγιάννου: Νάσιας Διονυσίου, <i>Τι είναι ένας κάμπος</i>	83
Φωτεινή Βασιλόπουλου: Αντώνη Μπαλασόπουλου, <i>Πολλαπλότητες του Μηδενός</i>	86
Άνθη Σφακιανιάκη: Κώστα Λυμπουρή, <i>Αθαλάσσα</i>	89
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΠΕΝΘΗ	95
Λεύκιος Ζαφειρίου (1948-2022)	
ΣΧΟΛΙΑ	97
ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟΝ ΧΡΟΝΟ	101
ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΠΗΡΑΜΕ	102

Αφιέρωμα στον θεατρικό συγγραφέα
Γιώργο Νεοφύτου

Αφιέρωμα στον θεατρικό συγγραφέα Γιώργο Νεοφύτου

με αφορμή την έκδοση
Δύο θεατρικά έργα: Οι προδότες, Η Κύπρος είναι ...ική

Επιμέλεια αφιερώματος: Άντρη Χ. Κωνσταντίνου

Άντρη Χ. Κωνσταντίνου

Έργα πολιτικά και αιχμηρά

Ο Γιώργος Νεοφύτου αρθρώνει μια από τις σημαντικότερες φωνές στη σύγχρονη κυπριακή δραματουργία¹. Με τα έργα του επιχειρεί να παρουσιάσει γυμνή την κυπριακή κοινωνία μετά το πραξικόπημα και την τουρκική εισβολή του 1974 –αλλά και με αναδρομικές ματιές στο ιστορικό παρελθόν– και δεν διστάζει να μιλήσει για τα πολιτικά ταμπού της. Πηγή του αποτελεί η παρατήρηση του διαμορφούμενου τοπίου, των πολιτικών στάσεων και των κοινωνικών φαινομένων και προσφιλές εργαλείο του η σάτιρα. Άξονας που διέπει τα έργα του είναι η πολιτική οπτική πάνω στη σύγχρονη κυπριακή πραγματικότητα και η διαλεκτική ματιά στην ιστορία. Αυτή η στάση πραγματώνεται στη σκηνική επικοινωνία, καθώς καθρεφτίζεται και στην πρόσληψη των έργων.

Το μικρό αυτό αφιέρωμα στον Νεοφύτου –έναν δραματουργό με έργο εν γένει αναγνωρισμένο μέσα από ποικίλες τιμητικές διακρίσεις, πλούσια παραγωγή και ιδιαίτερα επιτυχή σκηνική παρουσία– δεν έχει πρόθεση να παρουσιάσει την πλήρη εικόνα του έργου του. Τουναντίον, η στόχευση είναι περιορισμένη, καθώς πραγματοποιείται με αφορμή δύο έργα του που εκδόθηκαν πρόσφατα αλλά που δεν έχουν ανέβει στη σκηνή. Δεν ανέβηκαν *εν τέλει*, για την ακρίβεια, αφού η προετοιμασία των παραγωγών και των δύο αιχμηρών πολιτικά έργων είχε αρχίσει, αλλά η παρουσίασή τους ματαιώθηκε. Τα προσκόμματα αυτά στην ευόδωση της σκηνικής διαδρομής τους ανακαλούν τον πρώτο σταθμό στη μακρά ιστορία του *Μανώλη...!*, η αρχική παρουσίαση του οποίου είχε επίσης ανασταλεί: η τηλεοπτική παραγωγή του μονόπρακτου από το ΡΙΚ –στην οποία η Δέσποινα Μπεμπεδέλη έδωσε την πρώτη και εν πολλοίς καθοριστική ερμηνεία της ηρωίδας που ο γιος της δολοφονήθηκε στο πραξικόπημα– ματαιώθηκε το 1987 και παρουσιάστηκε ένα χρόνο αργότερα, στην επέτειο του πραξικοπήματος το 1988². Πολιτικά δύσπεπτα και κοινωνικά ενοχλητικά, αυτά και άλλα έργα του Νεοφύτου πυροδοτούν συζητήσεις, προκαλούν αμηχανία και δισταγμούς.

Το εν λόγω βιβλίο του Νεοφύτου *Δύο θεατρικά έργα: Οι προδόται, Η Κύπρος είναι ...ική* κυκλοφόρησε το φθινόπωρο του 2021 από τον νέο εκδοτικό οίκο Αλμύρα της

¹ Ενδεικτική βιβλιογραφία για τον συγγραφέα: Άντρη Χ. Κωνσταντίνου (επιμ.), *Γιώργος Νεοφύτου, Θεατρικά έργα*. Άνευ, Λευκωσία, 2010, της ίδιας: «Η δραματουργία του Γιώργου Νεοφύτου», Ιστοσελίδα The Greek Play Project, 2016 (<http://www.greek-theatre.gr/public/gr/greekplay/index/review-view/62>, πρόσβαση: 8/3/2022) όπου και περιλήψεις των έργων του (<http://www.greek-theatre.gr/public/gr/greekplay/index/playwriter>, πρόσβαση: 8/3/2022). Επίσης: Ελένη Γκίνη, «Η πρόσληψη της ιστορικής μνήμης στη δραματουργία. Νεοφύτου - Κατσικονούρης: Αγνοούμενοι και αγνοούντες», στο Α. Χ. Κωνσταντίνου, Κ. Διαμαντάκου και Λ. Γαλάζης, *Το θέατρο στη νεότερη και σύγχρονη Κύπρο: Πρακτικά Συνεδρίου*. Ηρόδοτος-Θεατρικό Μουσείο Κύπρου, Αθήνα, 2020, 189-200 και Anna Papaeti, «Bearing Witness in *Manoli...!*: A Political Opera of Post-war Cyprus». *Music & Politics*, volume 6, issue 1, Winter 2012, 1-16.

² Βλ. σχετικά Άντρη Χ. Κωνσταντίνου, «Ο θεατρικός συγγραφέας Γιώργος Νεοφύτου» στο *Γιώργος Νεοφύτου, Θεατρικά έργα*, Άνευ, Λευκωσία, 2010, 31-33.

Λάρνακας και αριθμεί 109 σελίδες. Τα δύο έργα που το συναποτελούν γράφτηκαν το 2019 και το 1991 αντίστοιχα και αναφέρονται ευθέως στη νεότερη και σύγχρονη ιστορία της Κύπρου.

Το υλικό για το αφιέρωμα στη *Νέα Εποχή* πρόσφερε τόσο η ίδια η έκδοση (που περιλαμβάνει εισαγωγικά κείμενα στο *Οι προδότηι από τη δημοσιογράφο Σούλα Χατζήκυριακου* και στο *Η Κύπρος είναι ...ική* από τον θεατρολόγο και εκτελεστικό διευθυντή του Κυπριακού Κέντρου του Διεθνούς Ινστιτούτου Θεάτρου Χρίστο Γεωργίου) όσο και η παρουσίαση του βιβλίου στις 9 του περασμένου Δεκεμβρίου, στην Παλιά Αγορά Παλλουριώτισσας στη Λευκωσία. Για το βιβλίο μίλησαν στην εκδήλωση ο Τάκης Χατζηδημητρίου, μέχρι πρόσφατα επικεφαλής της Τεχνικής Επιτροπής Πολιτιστικής Κληρονομιάς και η Νόνα Μολέσκη, φιλόλογος και κριτικός θεάτρου. Τα τέσσερα αυτά κείμενα –από δύο ανθρώπους από τον ευρύτερο χώρο της πολιτικής ζωής και δύο από τον χώρο του θεάτρου– συνθέτουν το μικρό αυτό αφιέρωμα, εμπλουτίζοντας με την πολιτική και θεατρολογική ματιά τους τη μελέτη της δραματουργίας του Γιώργου Νεοφύτου. Ας ελπίσουμε, δε, ότι τα περί ων ο λόγος έργα θα (ξανα)βρουν σύντομα τον δρόμο για τη σκηνή, ώστε να αναδειχθεί η δυναμική τους.

Από την τηλεοπτική παραγωγή του «Μανώλη...!» με τη Δέσποινα Μπεμπεδέλη, ΡΙΚ 1988

Τάκης Χατζηδημητρίου

Τα λόγια των αρχηγών, τα πάθη των ανθρώπων

Το να μιλάς για τον Γιώργο Νεοφύτου χρειάζεται περίσκεψη και είναι μεγάλη ευθύνη. Παίρνεις στα χέρια σου το βιβλίο με τα δύο θεατρικά του έργα και τα διαβάζεις. Τα βρίσκεις εκεί όλα έτοιμα, συναρπαστικά, συγκλονιστικά. Γρήγορα καταλαβαίνεις ότι για να φτάσει εκεί ο συγγραφέας πάσχισε πολύ, πόνεσε τους ανθρώπους και τον τόπο. Επέμεινε, αφιέρωσε χρόνο. Ερεύνησε, έμαθε, έφτασε στις πηγές, στις ρίζες του πόνου και της αγωνίας της Κύπρου. Έγιναν για τον ίδιο τρόπος ζωής, σκοπός ζωής. Μπόρεσε στη συνέχεια, με έμπνευση, δύναμη και θάρρος, να βάλει μπροστά μας, με παρρησία, ασυνήθιστη, όσα ανομολόγητα κρύβονται κάτω από μεγαλοστομίες ηγετών ή κορυβαντιώντων μεγαλόσχημων κοινωνικών παραγόντων.

Ο Γιώργος μάς μιλά για ανθρώπους, για εποχές, για την κοινωνία, για γυναίκες, παιδιά, εργάτες, απομάχους, για ιδεολογίες, για φονιάδες, για τη μεγάλη αναμέτρηση μεταξύ εγκλήματος και ανθρωπιάς, μεταξύ ηρωισμών και δολοφονιών. Ανατρέχει σε ακραίες καταστάσεις που έζησε ο τόπος αλλά απώθησε στη σιωπή.

Μας γυρνά πίσω στη δεκαετία του 1950. Ήταν η εποχή που πάρθηκαν αποφάσεις που άλλαξαν τον ρουν της ιστορίας της Κύπρου. Όχι τυχαία. Ο λαός βρισκόταν σε αναβρασμό. Η βρετανική αυτοκρατορία κατέρρεε. Ο λαός ζητούσε ελευθερία και ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Η αποικιακή δύναμη ήταν αδιάλλακτη. Μέσα σε αυτό το κλίμα μπήκε το δίλημμα: πολιτικός αγώνας ή παράνομη και συνωμοτική δράση.

Ακριβώς για να διατηρηθεί η διαχείριση του αγώνα στα χέρια της παραδοσιακής, συντηρητικής, θρησκευτικής ηγεσίας επελέγη η συνωμοτική δράση. Ο αγώνας, έτσι, θα έμενε περιορισμένος σ' ένα μικρό και ελεγχόμενο κύκλο. Κάτω από τον ίδιο έλεγχο θα παρέμενε φυσικά και η κατάσταση που θα προέκυπτε μετά τον αγώνα. Επιλογή, την ώρα που η εθνικοφροσύνη κυριαρχούσε και δόξαζε τη Μακρόνησο, ο Γρίβας. Ο πιο ακραίος εκφραστής της.

Η επιλογή του αρχηγού σήμαινε και επιλογή της βίας και μάλιστα της ανεξέλεγκτης, της αδίστακτης βίας. Αυτής που επικράτησε στην Ελλάδα στα χρόνια της Κατοχής με τους Χίτες και τους Ταγματασφαλίτες, της λευκής τρομοκρατίας και του εμφυλίου.

Οι προδότες ο τίτλος του πρώτου μονόπρακτου. Τίτλος καθόλου τυχαίος. «Ήσαν άπαντες προδότες», λέγει ο Αρχηγός. Μια φράση που δεν λέχθηκε για πρώτη φορά στην Κύπρο. Ήταν το πιστεύω του Αρχηγού, η κοσμοθεωρία του. Σε άρθρο του ο Γεώργιος Γρίβας στην *Εφημερίδα των Χιτών* το 1946, τονίζει «την εγκληματική φύση» του κομμουνισμού. Ο κομμουνιστής ως εγκληματίας και μη Έλληνα έπρεπε να τεθεί στη θέση του ανεπιθύμητου ξένου, ώστε να μη δύναται να βλάψει την ελληνική κοινωνία.¹

Ο ελληνικός λαός απέρριψε και τον ίδιο και τις μεθόδους του. Στις εκλογές του 1950 το κόμμα του Γρίβα πήρε μόνο 0,84%. Τότε στράφηκε, για συνέχιση της δράσης του, προς την ιδιαίτερή του πατρίδα, την Κύπρο.

¹ Δέσποινα Παπαδημητρίου, *Από το λαό των νομιμοφρόνων στο Έθνος των Εθνικοφρόνων*, Σαββάλας, Αθήνα, 2006, 210-211.

Μιλά ο ίδιος για τον ρόλο και την αποστολή του: «Εγώ ήμην η πνοή . Εγώ θα εγι- νόμην ο εμψυχωτής. Εγώ είμαι ο εθνεγέρτης. Τους μη συμμορφούμενους θα εκτελέσω. [...] Ηρχίσασμεν να σταθμίζομεν σοβαρώς τας δυνατότητας του ένοπλου αγώνος [...]. Με εφόδια μόνον την πίστιν επιχείρησα το μεγάλο άλμα».

Μιλώντας στο πρώτο πρόσωπο προβάλλεται ως εκφραστής μιας συλλογικής ταυ- τότητας. Αυτός πια εκφράζει το έθνος και αντιπροσωπεύει τον αγώνα. Αυτός και ο Θεός. Όλοι οι άλλοι είναι είτε δειλοί είτε πολέμοί του. Ο λαός πρέπει να παρακολου- θεί, να βοηθά, να πιστεύει απόλυτα. Να υπακούει τον Αρχηγό. Δύσπιστος και καχύ- ποπτος, στρατολογεί εθνικόφρονες και από αυτούς τους πιο επιλεγμένους.

Υπάρχει και στην Κύπρο, κατά τον ίδιο, ο κομμουνιστικός κίνδυνος. Λέγει στον μο- νόλογό του: «Το ζήτημα της καταπίξεως πάσης κομμουνιστικής κινήσεως με απασχο- λεί σοβαρώς. Τα μέτρα τα οποία χρησιμοποίησαμε ήσαν απλά και δραστικά. Είχαμεν ένα μεγάλο ατού, την προδοσίαν των». «Ήσαν προδόται!» «Άπαντες ήσαν προδόται».

Ο Γιώργος Νεοφύτου κάνει αυτό τον χαρακτηρισμό θέατρο, μαρτυρία, ντοκουμέντο. Μεταφέρει στη σκηνή, ύστερα από συστηματική έρευνα, τα ίδια τα λόγια του Αρχηγού και φυσικά του κόσμου που αντιπροσώπευε. Συνταύτιζε, ο Αρχηγός, τη δράση του εναν- τίον των Άγγλων με εκείνη εναντίον των κομμουνιστών και μάλιστα με μεγαλύτερη δριμύτητα. Αργότερα, το ίδιο αδίστακτα, και εναντίον των Τούρκων της Κύπρου.

Από εκεί και πέρα γράφεται η απόκρυφη ιστορία του αγώνα που αποσιωπήθηκε. Τα εγκλήματα που κάλυψε η συκοφαντία. Οι άνθρωποι που βρήκαν βάνουσο θάνατο. Τα πτώματα που βρήκαν κακομεταχείριση και μετά θάνατον. Βγαίνουν στους δρόμους οι οικογένειες των θυμάτων, με κραυγές αγωνίας και τη φρίκη στα πρόσωπά τους, ζη- τούν βοήθεια και να μην υπάρχει κανείς να βοηθήσει. Ορφάνεψαν, αποκλείστηκαν από την κοινωνία και συνάντησαν την καταφρόνηση. Τα παιδιά τους είδαν βάνουσους εκτελεστές να σκοτώνουν τον πατέρα τους. Ποιος λογάριασε τα τραύματα, τους καη- μούς τους; Τους αποδιώχνουν από φόβο. Δεν ρωτά κανένας αν κρυνώνουν ή πεινούν, αν ζουν ή αν πεθαίνουν. Ρωτήθηκαν οι χωριανοί: «Γιατί σιωπούσατε;». Η απάντηση: «Είχαν όπλα». Οι δολοφόνοι, με κουκούλες, να εκστομίζουν τις φοβερές κουβέντες: Προδότες, θάνατο. Άνθρωποι του Αρχηγού που θέλουν να δουν το χρώμα του αίματος.

Στην Άδδια κάψαν τα σπίτια των Τουρκοκυπρίων. Και οι Ελληνοκύπριοι γείτονες ομολογούν: «Εμείς κλειδωμένοι μέσα στα σπίτια μας. Μουλωχτοί. Φοιτῶσμενοι. Τζαι εφύαν μες τη νύχτα. Τα κάρρα. Τα μωρά τους». Σκιηνές φρίκης στα καφενεία και στα φτωχικά σπίτια των χωριών. Τα περισσότερα χωριά όπου έγιναν φόνοι είναι σήμερα στα κατεχόμενα. Βουκολίδα, Πατρίκι, Λάπαθος, Γύψου, Βασίλι, Τρίκωμο Αμμοχώστου, Αχερίτου, Πραστεϊό, Νιο Χωρκό, Λύση, Πηγή, Κώμα του Γιαλού. Τυχαίο; Όχι.

Η σιωπή και η συγκάλυψη επιτρέπει στους μύθους για ανυπέρβλητους αρχηγούς, έμφορτους με δάφνες, να επιζούν. Κι εδώ αναλαμβάνει την ευθύνη του ο θεατρικός συγγραφέας και δίνει την ευκαιρία στην κοινωνία να απαλλαγεί από τα ψεύδη.

Όλα αυτά ζωντανεύει ο Γιώργος Νεοφύτου. Όλα αυτά συνέβησαν και δεν πρέπει να ξεχνιούνται. Δίνει την ευκαιρία στους σκοτωμένους και στις οικογένειές τους να μι- λήσουν και με τις μαρτυρίες τους ταυτίζει τα θύματα με τους θεατές, με τους ακροα- τές, τους αναγνώστες του. Ξαναπαίρνουν τα ερωτήματα και γίνονται φανερά τα

ελλείματα μιας κοινωνίας όταν απουσιάζει η λογική, η δυνατότητα της κριτικής, όταν περισσεύει στους ανθρώπους ο φανατισμός και το μίσος.

Αυτή είναι η μια πλευρά, των θυμάτων. Όμως παραμένει και η άλλη, των βασανιστών, των δολοφόνων, των νεαρών που έμπαιναν σε σπίτια, κούρευαν γυναίκες, έκαιγαν ρούχα. Ο αναγνώστης, ο θεατής διερωτάται: Τι να συλλογίζονται σήμερα, για όσα εκείνη την εποχή έκαναν, ιδιαίτερα τα νεαρά παιδιά, μαθητές ακόμη στο σχολείο; Τι σκέφτονται όσοι έκαναν φόνους; Ίσως υπάρχουν κάποιοι που νιώθουν ντροπή, όμως παρέμειναν και άλλοι πολλοί φανατικοί και αμετανόητοι, καλοί μαθητές του Γρίβα, που ασκήθηκαν στο έγκλημα και συνέχισαν τη δράση τους στα κατοπινά χρόνια.

Ναι! Υπήρξαν στον αγώνα ηρωισμοί. Υπήρξαν οι απαγχονισθέντες και μερικοί μάλιστα ήταν αθώοι για τον λόγο που καταδικάστηκαν. Υπήρξαν ήρωες που θυσίασαν τη ζωή τους και απέκτησαν τον σεβασμό και τον θαυμασμό του λαού.

Και εδώ έγκειται η αξία του θεατρικού έργου του Γιώργου. Ξεσκεπάζοντας τα εγκλήματα, δεν επιτρέπει την εκμετάλλευση του αγώνα και του ηρωισμού των παιδιών του για τη συγκάλυψη των εγκλημάτων και των εγκληματιών. Αποκαθαίρει τον αγώνα από τα εγκλήματα και αξιολογεί τους ηγέτες κατά τις πράξεις και τα έργα τους.

Ο Αρχηγός, καλυμμένος πίσω από τις θυσίες των παιδιών της ΕΟΚΑ, προβάλλει απρόσβλητος και ανυπέρβλητος. Προβλέπει τον τερματισμό του αγώνα και σχεδιάζει την επικυριαρχία του και μετά τη διευθέτηση του ζητήματος. Ξέρει ότι, τόσο ο ίδιος όσο και η οργάνωσή του, έφθασαν στα όριά τους. Η συμβιβαστική λύση είναι πια ορατή και δεν είναι η ένωση. Στόχος του, η συρρίκνωση και, στον βαθμό που είναι μπορετό, η διάλυση της Αριστεράς και των Συντεχνιών. Λέγει: «Η τακτική μας έναντι της κομμουνιστικής προδοσίας παρέμεινε αμετάβλητος [...]. Εξ αρχής εξεδηλώθησαν εναντίον του Αγώνος ΜΟΥ. Της Οργανώσεώς ΜΟΥ. Της Επαναστάσεως ΜΟΥ».

Τον ακούνε και άλλοι. Κάποιοι αντιδρούν. Του στέλνουν μηνύματα: Μην κτυπάς. Σταμάτα τα χίτικα. Εκείνος απαντά: «Ποιος είναι τότε ο προορισμός μας;» Ο Αρχηγός επιμένει: «Ή αυτοί ή εγώ. Αδιαφορώ και αν πατήσω επί πτωμάτων». Δεν σκοπεύει να τερματίσει τη δράση του. Την Οργάνωση θέλει να τη διαδεχθεί πολιτικό κόμμα, κάτω από τις εντολές του, με όσους έχουν διαπαιδαγωγηθεί με τον αντικομμουνισμό και την αναμέτρηση με τους Τουρκοκύπριους.

Το μονόπρακτο τελειώνει με τον φόνο του Μένουικου. Είναι η φρίκη του εγκλήματος, η αδίστακτη δράση που προδικάζει και το μέλλον της Κύπρου. Ο ευκάλυπτος πάνω στον οποίο έδεσαν τον Μένουικο στο Λευκόνοικο, μπροστά από την εκκλησία του Αρχάγγελου Μιχαήλ δεν υπάρχει πια. Όμως είναι και αυτός εκεί, στοιχειωμένος και σκεπάζει την Κύπρο. Όταν βρεθείς ακόμη και σήμερα στη μικρή πλατεία του Λευκονοίκου, σου λένε: «Εδώ ήταν ο ευκάλυπτος».

Στο δεύτερο μονόπρακτο *Η Κύπρος είναι ...ική* ο Γιώργος τόλμησε και πέτυχε να κάνει την ιστορία να μιλήσει. Όλοι και όλα επί σκηνής. Όλα τα χρόνια από τα παλιά ως τα σύγχρονα και τα παρόντα. Οι πρωταγωνιστές όμως σύγχρονοι. Θέλουν να κάνουν την καμένη την ιστορία να τους ταιριάζει. *Η Κύπρος είναι ελληνική... Η Κύπρος είναι τουρκική...* Ευτυχώς που δε τους ακούνε οι προηγούμενες γενιές.

Εδώ πια και αν δεν χωρούν οι περιγραφές και τα καθιερωμένα. Η εξιστόρηση δεν αν-

τέχει τα καλούπια και τις δογματικές προσεγγίσεις. Η ιστορία του Γιώργου Νεοφύτου προβάλλει διαφορετική. Η αρχαία τραγωδία εναλλάσσεται με τη σύγχρονη επιθεώρηση, γίνεται ποίηση, τραγούδι, πεζό, απαγγελία – σοβαρό, πομπώδες ή γελοίο. Είναι λόγια θεάτρου αλλά ταυτόχρονα λόγια ζωής, λόγια μαζεμένα με φροντίδα, με τρόπο λιτό, πολλές φορές επιγραμματικό. Και όταν πια χάνεται η λογική ακολουθούν μόνο λέξεις, ασύνδετες στη σειρά, λέξεις που τυραννούν την ιστορία και τη ζωή των ανθρώπων.

Ο συγγραφέας ξανοίγει μπροστά στα μάτια μας την περιπέτεια του τόπου και του λαού, τις δοξασίες, τις νοοτροπίες, τις συγκρούσεις, τις χωριστές αντιλήψεις και τους συγκρουόμενους στόχους. Οι άνθρωποι, θύματα δοξασιών. Πιστεύουν όσα και ό,τι τους λένε. Παθιάζονται, επηρεάζονται, φανατίζονται, συγκρούονται, χάνονται και στο βάθος: οι μητέρες πατρίδες, Άγγλοι και Επίσκοποι, Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι, δεξιόι, αριστεροί. «Όλοι θέλουν το ίδιο πράγμα αλλά ο καθένας χωριστά». Λένε κι απολένε, για να καταλήξουν: «Σ' ένα συμφωνούμε, να διαφωνούμε και να ποθούμε».

Τελικά τι απομένει; Οι δόξες για τους ηγέτες και τα πάθη για τον λαό. Οι άνθρωποι να πάσχουν και να υπομένουν. Άλλα τα λόγια των αρχηγών και άλλα τα πάθη των ανθρώπων. Αποκορύφωμα η επετειακή συγκέντρωση με το σιγαλό και δραματικό φινάλε. Οι αρχηγοί στην εξέδρα κραυγάζουν και διακηρύσσουν. Στην πλατεία η γυναίκα με τη φωτογραφία του αγνοούμενου μιλά του «αρφού της του Κωστή, που δακκάνει τα δειλίη του τζι κλαίει, τζι εν της λαλεί τίποτε». Όταν τελειώνει η συγκέντρωση, πίσω στα λεωφορεία. Η γυναίκα με τη φωτογραφία για την Ανθούπολη και ο Κωστής, ο «αρφός» της, για τα Πολεμίδκια, με τα μάτια θολά από δάκρυα.

Ο Γιώργος τα είδε όλα για όλους μας. Είδε όσα δεν γράφονται στην ιστορία, ούτε στις εφημερίδες.

Αγαπήσαμε τις μητέρες πατρίδες, αγαπήσαμε τους αρχηγούς, το μόνο που λησμονήσαμε ν' αγαπήσουμε, να νιώσουμε, να καταλάβουμε ήταν αυτό το νησί. Μονοπωλήσαμε και καταστραφήκαμε.

Τα θεατρικά έργα του Γιώργου μάς συγκινούν, φέρνουν δάκρυα, μας κάνουν να νιώσουμε την τραγική μοίρα του λαού, αλλά και του κάθε ανθρώπου χωριστά, μας κάνουν να βλέπουμε τον τόπο μας και να μας είναι αγνώριστος, με το πρωτάκουστο βορράς και νότος, ξένοι στην ίδια μας την πατρίδα. Καταθέτει μια τελευταία επιθυμία των ανθρώπων, να ταφούν στον τόπο τους και είναι και αυτό ανέφικτο.

Φανήκαμε ανάξιοι να στήσουμε το δικό μας κράτος, το κράτος της Κύπρου. Ξοδέψαμε όλη μας τη δύναμη στην καταστροφή, χωρίς να μπορέσουμε να κτίσουμε και έτσι επιστρέψουμε σε μια ερειπωμένη χώρα. Ο Γιώργος μάς λέγει: «Αυτή η Κύπρος / ποτέ δεν ήταν / ένα νησί κυπριακό». Άραγε υπάρχει καιρός για να βρούμε το νησί μας; Είναι το μόνο που μας απομένει.

Τα δυο θεατρικά έργα του Γιώργου Νεοφύτου *Οι προδότες* και *Η Κύπρος είναι ...ική* ορίζουν πια ένα επίπεδο και τρόπο έκφρασης που κανένας στο μέλλον δεν θα μπορεί να παραγνωρίζει. Μας λένε, ακόμη, ότι ο αγώνας για την Κύπρο απαιτεί σεβασμό στην αξία του ανθρώπου, ότι η ελευθερία σημαίνει αλήθεια, έναντι οποιουδήποτε κόστους. Ο Γιώργος τόλμησε, πήρε πάνω του την ευθύνη και είπε την αλήθεια, καθαρά και δυνατά. Τον ευχαριστούμε και τον επαινούμε.

Νόνα Μολέσκη

Πικρά παιχνίδια με την Ιστορία

Ένας θεατρικός συγγραφέας κυοφορεί και γεννάει το έργο του δις. Η περίοδος της συγγραφής ενός θεατρικού έργου μπορεί φαινομενικά να μοιάζει με τη διαδικασία δημιουργίας ενός πεζογραφήματος παρότι, ήδη τη στιγμή της εμφάνισής του στο φως της ημέρας, το θεατρικό πάντα συνοδεύεται από σύμφυτο όραμα σκηνικής υλοποίησης, που διαμορφωνόταν παράλληλα στη διάρκεια της εμβρυακής του ανάπτυξης.

Ακολουθεί όμως η δεύτερη φάση γένεσης, η πορεία προς τη σκηνή, η περίοδος που οδηγεί σε μορφοποίηση του κειμένου ως δρώμενου, ως θεάματος, όταν ένα κείμενο ανυπομονεί να απελευθερώσει τη δραματική ενέργεια που κρύβει μέσα του. Μια περίοδος που το κείμενο σταματά να βρίσκεται κάτω από την εξουσία του/της πατέρα/μητέρας-συγγραφέα και αποκτά άλλους γονείς, θετούς, τους υπεύθυνους της μεταμόρφωσής του σε παράσταση.

Τι συμβαίνει όμως αν αυτή η δεύτερη φάση δεν ξεκινά καν είτε, κοινή συναινέσει, δεν ολοκληρώνεται είτε διακόπτεται για οποιονδήποτε λόγο; Σήμερα θα γνωρίσουμε δύο θεατρικά έργα με τέτοια μοίρα. Ας προσπαθήσουμε να δώσουμε πνοή ζωντανής συζήτησης σε δύο έργα του Γιώργου Νεοφύτου που δεν έγιναν παραστάσεις. Ιδού η φρέσκια, του Δεκέμβρη του 2021, έκδοση από τις εκδόσεις Αλμύρα με τα έργα *Οι προδότηι και Η Κύπρος είναι ...ική*. Έτος συγγραφής του πρώτου: 2019, του δεύτερου (με τη σειρά τοποθέτησης στο βιβλίο): 1991.

Θα ασχοληθούμε πρώτα με το παλιότερα γραμμένο, το *Η Κύπρος είναι ...ική*. Το είδος του έργου δηλώνεται από τον συγγραφέα ως ένα θεατρικό παιχνίδι με την Ιστορία, κάτι που παραπέμπει στο έργο του ίδιου *Στης Κύπρου το βασίλειο* και υπόσχεται τη χρήση της ίδιας λειτουργικής φόρμουλας: ένα επιθεωρησιακό φυλλομέτρημα των σελίδων της κυπριακής ιστορίας, με μίξη πικρής και βαθιάς εθνικής αυτογνωσίας και καυστικής σάτιρας αλλά σε μορφή ενεργειακά φορτισμένου μουσικοχορευτικού δρώμενου. Αν το *Στης Κύπρου το βασίλειο* επικεντρωνόταν στη μεσαιωνική και αναγεννησιακή κυπριακή ιστορία, ο τίτλος *Η Κύπρος είναι ...ική* οδηγεί σε ένα από τα κύρια πολιτικά, ιδεολογικά και πολιτιστικά θέματα που βιώνουν οι κάτοικοι αυτού του τόπου. Η πολιτική τόλμη χαρακτήριζε πάντα τον Γιώργο Νεοφύτου, από τον *Μανώλη...!* μέχρι το *Μπαμ!*. Εδώ η σύγκρουση με το ταμπού και η πρόκληση είναι δηλωμένα εξ αρχής. Φτάνει να συμπληρώσει κανείς εκείνα τα αποσιωπητικά στον τίτλο, και η ιστορία αρχίζει να κοχλάζει ενώ η επικαιρότητα να βρυσχάται.

Η ιστορία της νήσου, από την κάθοδο των Αχαιών μέχρι την Οθωμανοκρατία, περνιέται τροχάδην και τραγουδιστά, για να μπορέσει το δεύτερο σύνοικο στοιχείο να παρουσιάσει τη δική του εκδοχή της εγκαθίδρυσης στην Κύπρο: «Αφού το έχει γράψει η ιστορία/ πως έδωξε ο σουλτάνος τα θηρία/ πως έδωξε Ενετούς και Λαζανιάδες/ και όλους τους Φράγκους παλιομασκαράδες.../ Με τα σπαθιά του και τα

γιαταγάνια/ έσφαξαν όλα τα άπιστα τσογλάνια/ οι Οσμανλήδες έφεραν φιρμάνι/ κοτσάνι έκαναν την Κύπρο Οθωμανό». Οι ομάδες Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων ενώνονται για λίγο και μιλούν για την κοινή ταξική εκμετάλλευση που βίωσαν: «Μα τζαι οι δικυο μας μεσ' τα χωράφια/ με σιονιές και μες την κάψα/ εν είχαμε μια βοήθεια/ με Αλλάχ με Παναΐα».

Από την ομάδα του θιάσου, ο συγγραφέας (και κρυφός σκηνοθέτης) ξεχωρίζει ένα καινούργιο πρόσωπο του έργου, τον Άγγλο, που αυτοπαρουσιάζεται ως φορέας της τάξης και του πολιτισμού, και εισπράττει τον ενθουσιασμό του ελληνοκυπριακού στοιχείου: «Ζήτω η Αγγλία!/ Ζήτω η Βασίλισσα Βικτώρια!» και την προσφώνηση του Επισκόπου. Παράλληλα με την παρουσίαση των ιστορικών γεγονότων, ο Νεοφύτου παίζει με τις εναλλαγές του γλωσσικού ύφους, από την επίσημη καθαρεύουσα του Επισκόπου στην άχρωμη διπλωματική νεοελληνική του Άγγλου και τα σχόλια των Ελληνοκυπρίων στην κυπριακή διάλεκτο. Γράφοντας, νοερά σκηνοθετεί, ανασυγκροτώντας τις ομάδες, εναλλάσσοντας πεζά και ποιητικά κομμάτια, χρησιμοποιώντας σχολαστικά τις πηγές ή δημιουργώντας ελεύθερα.

Στην για πρώτη φορά εκφρασθείσα από τον Επίσκοπο έκκληση για την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα οι Τουρκοκύπριοι εκφράζουν τη σφοδρή αντίθεση της μουσουλμανικής κοινότητας. Οι διπλωματικοί ελιγμοί του Άγγλου παραχωρούν τη θέση τους σε ομολογίες του τύπου «[...] να κυβερνούμε/ αφού διαιρούμε/ είναι γνωστή αυτή η δουλειά», ενώ οι δύο συμβολικές φιγούρες, η Ελλάς και η Κύπρος, διεξάγουν σπαρακτικό διάλογο μάνας-κόρης, χωρίς αποτέλεσμα. Οπότε οι εθνικές εξάψεις εκατέρωθεν βάζουν το θέμα «η Κύπρος είναι ... ική!» στην πρώτη θέση της ιστορικής ατζέντας, με επιχειρηματολόγιο που άνετα χρησιμοποιείται και σήμερα: «Η Κύπρος αιώνες Ελλήνων νησί/ τρακόσια όμως χρόνια ήταν τουρκική/ Εσείς είστε λλιοι εμείς οι πολλοί/ ΄Που αφέντης εγώ δούλος; Εν έσει, πιττί!».

«Αξιοποιώντας περίκομψα το μοντέλο της επιθεώρησης», όπως γράφει στον πρόλογο του κειμένου στην εν λόγω έκδοση ο θεατρολόγος Χρίστος Γεωργίου, ο Νεοφύτου επιλέγει να τονίσει εκείνα τα σημεία του παρελθόντος που έπαιξαν διαχρονικά ρόλο στην κυπριακή ιστορία, π.χ. τη στάση των Ελληνοκυπρίων απέναντι στο τουρκοκυπριακό στοιχείο: «Τους Τούρκους; Ποιους Τούρκους; Οι μουσουλμάνοι της Κύπρου είναι απλώς μια κοινότητα με χαμηλό επίπεδο πολιτισμού». Ακολουθούν κάποια γεγονότα στα οποία ο συγγραφέας ζουμάρει τον φακό του, κάθε φορά όμως με μια προσπάθεια να ανακαλύψει τη διαχρονική τους σημασία. Έτσι, στη μεγάλη σε έκταση σκηνή για τη διαμάχη για τον αρχιεπισκοπικό θρόνο των ετών 1900-1910 μεταξύ του Κυρηναίας και του Κιτίου, προβάλλεται το εθνικό σπορ των Ελληνοκυπρίων να διαιρούνται σε αντίπαλες ομάδες και να αντιμάχονται ωσάν να μην υπάρχει αύριο. Το ίδιο γίνεται με το θέμα των δημαρχιακών και των βουλευτικών εκλογών, όπου τα ηχηρά πατριωτικά λόγια καλύπτουν τα ιδιοτελή συμφέροντα. Η αποστολή της ελληνοκυπριακής πρεσβείας στο Λονδίνο με το αίτημα της Ένωσης, η θέση του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου για την ανεξαρτησία της Κύπρου, τα Οκτωβριανά του 1931 που χάνουν την ταξική τους ουσία και βάφονται με ενωτικό χρώμα, η στήριξη των Κυπρίων προς την Αγγλία στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο – ο συγγραφέας αποδίδει τα γεγονότα με ευσυνειδησία ιστοριογράφου και ίσως εις βάρος

Από αριστερά: η Νόνα Μολέσκη και ο Τάκης Χατζηδημητρίου που παρουσίασαν το βιβλίο και η ηθοποιός Πόπη Αβραάμ και ο συγγραφέας Γιώργος Νεοφύτου που διάβασαν αποσπάσματα από τα δύο έργα.

της σκηνικής οικονομίας, αφού το κείμενο πάντα προοριζόταν για παράσταση. Οι αντιπαλεύουσες ομάδες ανασυγκροτούνται και αυτή τη φορά ο θίασος μοιράζεται σε ομάδες Αριστερών και Δεξιών. Οι πολιτικές και εθνικές διαφορές δίνονται σε κρεσέντο. Οι Ελληνοκύπριοι ζητούν ένωση με τη Μάνα Ελλάδα, οι Τουρκοκύπριοι θέλουν το ταξίμ και απευθύνονται στην Annem Τουρκία. Το αποκορύφωμα δίνεται με έναν ιδιαίτερο τρόπο, όπου οι δύο ομάδες, Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι, χρησιμοποιώντας μόνο ρήματα σε πρώτο πρόσωπο πληθυντικού, περιγράφουν τα γεγονότα του 1955-1959 και τη συμφωνία της Ζυρίχης. Ο Νεοφύτου ανθολογεί την ποικιλία συναισθημάτων και αντιδράσεων της μετά τη Ζυρίχη περιόδου. Φτάνοντας, με πολιτική νηφαλιότητα και ειλικρίνεια, την αφήγησή του στο 1974, ο συγγραφέας σαν να ψάχνει για κατάλληλο φινάλε και τελικά αφήνει στο κείμενο όλες τις πιθανές καταλήξεις: τους μονολόγους της Ελένης από την Αγκαστίνα και της Τουρκοκύπριας πρόσφυγα, το τραγούδι «Ίβαλα, ίβαλα, ω...» σε δύο γλώσσες, και το ομαδικό φινάλε από αδιαίρετο θίασο: «Για ένα μόνο δεν αμφιβάλλω/ και είμαι σίγουρος στα εκατό/ αυτή η Κύπρος/ ποτέ δεν ήταν/ ένα νησάκι ΚΥΠΡΙΑΚΟ».

Αν ψάχνουμε για κοινό παρονομαστή μεταξύ των δύο έργων που συγκατοικούν κάτω από το ίδιο εξώφυλλο, αυτή θα είναι η απέραντη πικρία για την πορεία του τόπου τούτου και η αναζήτηση των αιτιών του πολιτικού τέλματος στις απανωτές λανθασμένες στροφές που πήραμε. Όμως είμαι σίγουρη ότι σήμερα ο Νεοφύτου δεν

θα μπορούσε να επιλέξει ξανά το είδος του θεατρικού παιχνιδιού με την ιστορία. Τα νέφη της απελπισίας έχουν συσσωρευτεί σε πολλές ψυχές και η ιστορική συνείδηση που χαρακτηρίζει τον Νεοφύτου ως πολίτη και δημιουργό τον ωθεί να ανοίξει μια από τις πιο τραγικές σελίδες της ιστορίας του τόπου, τη σκοτεινή πλευρά του αγώνα της ΕΟΚΑ. Όμως στο έργο *Οι προδοτάι* η τόλμη δεν είναι μόνο πολιτική αλλά και συγγραφική και θεατρική. Ο Νεοφύτου στήνει το έργο του γύρω από μια φιγούρα, τη φιγούρα του Αρχηγού, χωρίς να αναφέρει το όνομα του πρότυπού του. Ανέκαθεν συνηθιζόταν σ' αυτόν τον τόπο να μετατρέπονται τα ιστορικά πρόσωπα σε είδωλα προς λατρεία ή σε κατάπτυστα ανδρείκελα με βάση το παραδοσιακό ιδεολογικό ανήκειν και με πάθος ποδοσφαιρικό. Μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι και η λατρεία και το φτύσιμο συνεχίζονται από ομάδες λατρών και μισητών, σε μνημόσυνα, συλλαλητήρια, κ.λπ. όπου ομιλητές από το αντίθετο πολιτικό στρατόπεδο μιλούν για τα ιστορικά πρόσωπα. Αλλά ο λόγος του Αρχηγού δεν είναι επινοημένος από τον συγγραφέα, είναι ο αυθεντικός λόγος του Γεώργιου Γρίβα, παρμένος από τα απομνημονεύματά του, το ημερολόγιό του, τα άρθρα του, τα πολιτικά του κείμενα. Η πρωτοτυπία του συγγραφικού ευρήματος είναι να μην προσπαθεί να αποδώσει με τρόπο δικό του τις πολιτικές και ιδεολογικές θέσεις του συγκεκριμένου ιστορικού προσώπου, να μην τις σχολιάσει, ερμηνεύσει, καταγγείλει, παρά να τις παραθέσει, όπως ειπώθηκαν από τον ίδιο, σ' όλη τη γύμνια τους. Ο συγγραφέας έκρινε ότι η ωμότητα της ιστορικής πραγματικότητας δεν θα μπορούσε να φτάσει στο κοινό σήμερα τόσο σοκαριστική αν δεν άφηνε τον Αρχηγό να αυτοπαρουσιαστεί, με τη σαφώς διατυπωμένη του ιδεολογία και τις φυσικές για την έκφρασή της γλωσσικές επιλογές, με τις εγκληματικές οδηγίες που οδήγησαν σε θάνατο εκατοντάδες ανθρώπους και έσπρωξαν σε φόνους άλλους, αφήνοντας αιμάσσοις πληγές στον εθνικό κορμό. Θεωρούμε αυτήν την απόφαση του δημιουργού όντως τολμηρή, επειδή υπήρχε κίνδυνος να φανεί σε κάποιους μακάβρια τέτοια σκηνική νεκρανάσταση (όπως και έγινε, τελικά, και το έργο δεν βρήκε τον δρόμο του στη σκηνή).

Περιγράφοντας το σκηνικό της παράστασης, ο συγγραφέας τοποθετεί γύρω από το γραφείο, όπου ο Αρχηγός γράφει τα απομνημονεύματά του, κομμένους κορμούς δένδρων, σαν λιτά μνημεία πεσόντων. Στον βουβό πρόλογο τα ονόματα των δολοφονηθέντων πέφτουν με αυξανόμενη ταχύτητα στην οθόνη και οι πυροβολισμοί γίνονται ριπές πολυβόλου. Στο τέλος του πρώτου μονολόγου το γραφείο μετατρέπεται σε τάβλα με κόλλυβα και το πολυφωνικό μνημόσυνο ξεκινά. Τρεις άνδρες και δύο γυναίκες αναλαμβάνουν να εξιστορήσουν τις περιπτώσεις των δολοφονιών, διωγμών, προπηλακισμών των «προδοτών». Οι εκτάσεις των αφηγηματικών επεισοδίων, όπως και οι λεπτομέρειες, ποικίλλουν αναλόγως με το υλικό που διαθέτει, με τα ντοκουμέντα, με τις ιστοριογραφικές και λογοτεχνικές πηγές, με καταγραμμένες από τον ίδιο προφορικές μαρτυρίες. Η κυπριακή διάλεκτος, η συναισθηματική φόρτιση, η ρεαλιστική συμπεριφορά γεμίζουν το έργο, ακόμα και στις περιπτώσεις που την αφήγηση αναλαμβάνουν οι ίδιοι οι νεκροί. Με την πλούσιά του θεατρική εμπειρία και την αίσθηση του μέτρου, ο συγγραφέας κάνει ένα είδος μοντάζ από μαρτυρίες. Η ροή τους διακόπτεται με τον δεύτερο μονόλογο του Αρχηγού. Όπως πολύ σωστά επισημαίνει η Σούλα Χατζηκυριάκου στον

πρόλογό της στους *Προδότες*: «Ο λόγος του παίρνει τη μορφή παραληρήματος με έντονα τα στοιχεία του ναρκισσισμού, εγωκεντρισμού αλλά κυρίως αντικομμουνισμού». Η αυταπόδεικτη μέθοδος που επέλεξε ο Νεοφύτου λειτουργεί, κανείς δεν βάζει λόγια στο στόμα του Αρχηγού, όταν γράφει για το «σχέδιο εξουδετερώσεως πάσης κομμουνιστικής αντιδράσεως, το οποίον εφήρμοσα με συνετήν εμμονήν». Οι δύο μονόλογοι παίρνουν μεγάλη έκταση, ωσάν ο Νεοφύτου να αισθάνεται ότι αν δεν περιλάβει αυτό ή το άλλο απόσπασμα από τα κείμενα του Γρίβα, το πολιτικό αυτο-πορτρέτο αυτής της προσωπικότητας της κυπριακής ιστορίας δεν θα ολοκληρωθεί. Στο φινάλε, τα γεγονότα απαιτούν περισσότερη σκληρότητα στην αναπαράσταση, όπως φαίνεται να αισθάνεται ο συγγραφέας, και η τελευταία σκηνή παίρνει τη μορφή της κινηματογραφικής προβολής, αλλά τον τραγικό τελευταίο λόγο αναλαμβάνει ζωντανά χήρα δολοφονηθέντα.

Πολιτικό θεατρικό κείμενο, θεατρικό κείμενο ντοκουμέντο, κείμενο ιδεολογικά στρατευμένο... Αλλά ως φανατική καταναλώτρια εγχώριας θεατρικής τέχνης θα ήμουν ιδιαίτερα περίεργη να δω τη σκηνική πραγματοποίηση των *Προδοτών*, επειδή ο φτιαγμένος από τον αυθεντικό λόγο του ιστορικού του πρότυπου Αρχηγός θα έπρεπε να περάσει από τη διαδικασία της υποκριτικής ενσάρκωσης, να ενδυθεί τη σωματική υπόσταση κάποιου ηθοποιού. Τι κρίμα που δεν θα το δούμε.

Χρίστος Γεωργίου

Πρόλογος στο έργο *Η Κύπρος είναι ...ική!*
(Ένα θεατρικό παιχνίδι με την ιστορία)

Ο Γιώργος Νεοφύτου αποτελεί μια από τις σημαντικότερες φωνές στη σύγχρονη κυπριακή δραματουργία και δικαίως έχει χαρακτηριστεί ως πολιτικός θεατρικός συγγραφέας. Χρησιμοποιώντας θεματολογία που συνδέεται με την κυπριακή ιστορία, τη σύγχρονη κυπριακή πραγματικότητα και κοινωνία, σκιαγραφεί με αμεσότητα και μαεστρία τους χαρακτήρες και τα δρώμενα σε καθένα από τα θεατρικά του έργα. Πολυγραφότατος, βραβευμένος, ενεργός πολίτης, καταθέτει μέσα από τη δραματουργία του ορόσημα και τραύματα της σύγχρονης κυπριακής ιστορίας, για τα οποία πολλοί δεν τολμούν να μιλήσουν ή και προσπαθούν να διαστρεβλώσουν με μια δική τους «αλήθεια».

Το *Η Κύπρος είναι ...ική!* (Ένα θεατρικό παιχνίδι με την ιστορία) γράφτηκε το 1991 και εκδίδεται τριάντα χρόνια μετά. Αποτελεί μια «ιστορική επιθεώρηση» - όπως ο συγγραφέας προσδιορίζει το έργο- στο οποίο ο Νεοφύτου συνθέτει μια μάλλον δραματική επιθεώρηση, ένα ευφυές θεατρικό έργο με πικρό χιούμορ.

Με κεντρικούς χαρακτήρες δύο αφηγητές/σχολιαστές, έναν Ελληνοκύπριο κι έναν Τουρκοκύπριο, σατιρίζει με τόλμη την εθνικιστική και ενωτική συνθηματολογία δεκαετιών, θέτοντας από την αρχή του έργου το ερώτημα: «Φταίει το κακό το ριζικό μας ή η ξερή μας κεφαλή;»

Με σκόπιμους αναχρονισμούς διατρέχει με χιούμορ την ιστορία της Κύπρου και παρουσιάζει τόσο τις ιστορικές περιπέτειες όσο και τις ψευδαισθήσεις, καθώς και τον κατ' επίφασιν αγώνα. Από τη «γέννηση» της νήσου (9η χιλιετία π.Χ.) και τη μετέπειτα εγκατάσταση των Ελλήνων Μυκηναίων-Αχαιών μεταξύ του 13ου και του 11ου αιώνα π.Χ., στην άφιξη των Φοινίκων στα μέσα του 9ου αιώνα π.Χ., στην κατάκτηση της Κύπρου από τους Ασσύριους, τους Αιγύπτιους, τους Πέρσες (8ος-4ος αιώνας π.Χ.), στην υποταγή της στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία (30 π.Χ.-330 μ.Χ.), στην κυριαρχία ξένων κατακτητών, του Ριχάρδου του Λεοντόκαρδου και του Τάγματος των Ναϊτών Ιπποτών (1191-1192), των Φράγκων Λουζινιανών (1192-1489), των Ενετών (1489-1571), των Οθωμανών (1571-1878), έως την παραχώρηση της Κύπρου από τον σουλτάνο στους Βρετανούς το 1878 και τη βρετανική κυριαρχία που ακολούθησε.

Τότε ήταν που αναζωπυρώθηκε το αίτημα των Ελληνοκυπρίων για ένωση με την Ελλάδα, ενώ σχεδόν ταυτόχρονα με τον ελληνικό εθνοτισμό άρχισε να σχηματίζεται και ο τουρκικός, θέτοντας έμμεσα το ζήτημα της επιστροφής της Κύπρου στο τουρκικό κράτος πλέον. Γύρω από αυτόν τον εθνοτισμό ο Νεοφύτου μπλέκει με δεξιοτεχνία τον δραματουργικό ιστό του έργου, με τον τίτλο του έργου προφανώς να αναφέρεται στο κοινόχρηστο σύνθημα «η Κύπρος είναι (ελλην)ική» και αντίστοιχα «η Κύπρος είναι (τουρκ)ική», που υποστηρίζονταν από πολιτικές παρατάξεις πριν και μετά την Ανεξαρτησία του 1960.

Με τρόπο περίτεχνο παρουσιάζονται κι άλλες πτυχές της κυπριακής ιστορίας του 20ού αιώνα, όπως η κρίση που δίχασε την Εκκλησία της Κύπρου την περίοδο 1900-1910, γνωστή ως το «αρχιεπισκοπικό ζήτημα», η οποία αν και αρχικά καθαρά εκκλησιαστική, προσέλαβε ύστερα και ευρύτερες πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις. Ακολούθως, η προσάρτηση της Κύπρου από τη Βρετανία και η ανακήρυξή της το 1925 σε αποικία του αγγλικού στέμματος, η εξέγερση του 1931 με αίτημα την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και η βίαιη καταστολή της από τους Άγγλους οι οποίοι εφαρμόζουν καθεστώς άγριας τρομοκρατίας και καταπίεσης, οι δημαρχιακές εκλογές της Λευκωσίας με τις προεκλογικές «υποσχέσεις», οι συνεχείς εξάρσεις εθνοτισμού ένθεν και ένθεν, οι προσφυγές στον ΟΗΕ για αυτοδιάθεση του νησιού, οι Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου έως την πολυτάραχη περίοδο 1960-1974 με τις διακοινοτικές και ενδοκοινοτικές τριβές.

Κυρηνειακοί-κιτιακοί, αδιάλλακτοι-διαλλακτικοί, εθνικιστές-αντεθνικοί, αριστεροί-δεξιοί, μακαριακοί-αντιμακαριακοί, ζυριχικοί-αντιζυριχικοί, απορριπτικοί-ενδοτικοί αντιπαρατίθενται για δεκαετίες μεταξύ τους για την επικράτηση της μιας ή της άλλης παράταξης, της μιας ή της άλλης ιδεολογίας, την άνοδο στην εξουσία του ενός ή του άλλου, μα κυρίως για το ποιος υπήρξε προδότης και ποιος πατριώτης. Ένας διαχρονικός διαχωρισμός σε αντίπαλες (πολιτικές ή/και μη) παρατάξεις, σημείο αιχμής στις μελανότερες στιγμές της σύγχρονης κυπριακής πραγματικότητας.

Ιστορικά πρόσωπα, μέλη των δύο αντιμαχόμενων ομάδων, άνθρωποι καθημερινοί συνθέτουν τους χαρακτήρες του έργου, που παρουσιάζονται σε ένα δεύτερο επίπεδο, εναλλάσσοντας τις σκηνές και τις χρονικές περιόδους. Με συστατικά τη γλαφυρότητα και το χιούμορ, έχοντας πάντα μια ιστορική αλήθεια και γλώσσα αληθινή, το έργο εξελίσσεται γραμμικά, με την εναλλαγή πρόζας και τραγουδιού. Έργο ιδιαίτερο ως προς τη θεατρική φόρμα, με πολυεπίπεδη διαλεκτική σύνθεση και δραματική πληθωρικότητα, αξιοποιεί περίκομψα το μοντέλο της επιθεώρησης. Το κείμενο, άλλοτε έμμετρο και ομοιοκατάληκτο και άλλοτε πεζό, διανθίζεται από τραγούδια πάνω σε μελωδίες από την κυπριακή παράδοση.

Με διάθεση σατιρική και τολμηρή, ως μια άλλη αλληγορία και χωρίς κηρυγματικούς διδακτισμούς, με νύξεις χιουμοριστικές και συνάμα πικρές, ο Νεοφύτου διαχειρίζεται εξαιρετα το ποικίλο και ιδιόμορφο αυτό υλικό του και θίγει ζητήματα που ήταν (και είναι) ταμπού στην κυπριακή κοινωνία, καταθέτοντας μια νέα οπτική για προβληματισμό που αφορά τον καθένα μας. Τριάντα χρόνια μετά τη συγγραφή του, το *Η Κύπρος είναι ...ική* παραμένει επίκαιρο όσο ποτέ και μας παραδίδεται μέσω αυτής της έκδοσης σε μια ιδιαίτερα δύσκολη έως και κρίσιμη περίοδο στο Κυπριακό.

Σούλα Χατζήκυριακου

Πρόλογος στο έργο *Οι προδόται*

Η αληθινή τέχνη αποκαλύπτει τον εσωτερικό εαυτό μας. Και τα εσώψυχα των άλλων. Αναδεικνύει τα καλά κρυμμένα πάθη, τα τραύματα, τις εμμονές που, όσο και αν λειανθούν, είναι αυτά που στην πραγματικότητα μάς ορίζουν. Μύθοι και αλήθειες, ψευδαισθήσεις και οράματα, μίση και αξίες βγαίνουν στην επιφάνεια μέσω της τέχνης για να μας δώσουν μια άλλη οπτική των πραγμάτων, για να μας αποκαλύψουν μια αθέατη πλευρά των ανθρώπων, της κοινωνίας, αλλά και της ιστορίας του τόπου. Για μεγαλύτερο προβληματισμό, για περισσότερη επίγνωση και συνειδητοποίηση, για αμφισβήτηση του κυρίαρχου αφηγήματος. Για κατάκτηση της αυτογνωσίας.

Είμαστε ένας τόπος κι ένας λαός σημαδεμένος από την ιστορία και τις έντονες πολιτικές εξελίξεις. Ξένοι κατακτητές, διχασμοί, φανατισμοί, πολιτικές δολοφονίες, ένας αρρωστημένος πατριωτισμός και μια εθνικοφροσύνη που στάζει αίμα. Ο Γιώργος Νεοφύτου έχει τον δικό του ξεχωριστό τρόπο να μετουσιώνει στη θεατρική σκηνή το παρελθόν και να ανοίγει διάλογο με το σήμερα.

Οι λέξεις «προδόται» και «προδοσία» είναι το κυρίαρχο μοτίβο στο έργο. Πουθενά δεν θα βρεις τη λέξη ΕΟΚΑ, Γεώργιος Γρίβας Διγενής, Χίτες, Ένωση. Ούτε υπάρχει προσωποποίηση των ιστοριών που διηγούνται τα θύματα ακραίων στοιχείων της Δεξιάς. Όλα τα συμπεραίνεις από τα γεγονότα και τις αναφορές που υπάρχουν και αυτό προσδίδει στο έργο μια οικουμενικότητα χωρίς να χάνει την κυπριακή του ταυτότητα. Είναι φανερό από την αρχή ότι ο Αρχηγός έχει γαλουχηθεί με τα «ιερά νάματα της φυλής», εμποτισμένος με τη λατρεία για την Ελλάδα που καλλιέργησαν το σχολείο, η Εκκλησία, η πίστη στη βασιλεία και ο θαυμασμός του για τη δικτατορία του Μεταξά. Πάνω από όλα όμως, αυτό που τον καθορίζει ήταν το άκρατο μίσος του για τον κομμουνισμό, το οποίο δηλώνει κυνικά από την αρχή.

Η αλαζονεία και ο υπέρμετρος εγωκεντρισμός του Αρχηγού δεν τον αφήνουν να αποδεχτεί τίποτα άλλο από τις δικές του φιλοδοξίες και τη ματαιοδοξία. Ξεκινά τον αγώνα παρ' όλο που, όπως ομολογεί, ούτε η Εθναρχία ούτε η ελληνική κυβέρνηση συμφωνούσαν μαζί του. Ομολογεί επίσης ότι «ο αγών της Κύπρου ουδέν αντιβρετανικόν ελατήριον υπέκρυπτεν».

Και μετά τον πρώτο μονόλογο του Αρχηγού σε άπταιστη καθαρεύουσα, με κύριο χαρακτηριστικό την έπαρση και την εμμονή του ότι προδότες ήταν «άπαντες οι κομμουνισταί», τον λόγο παίρνουν οι απλοί άνθρωποι, φτωχοί μεροκαματιάρηδες, αυτοί που κατηγορήθηκαν ως προδότες και εκτελέστηκαν δημόσια για εκφοβισμό και «παραδειγματισμό». Άνθρωποι πιστοί στην πατρίδα και την ιδεολογία τους. Ο Γιώργος Νεοφύτου δίνει φωνή στους νεκρούς για να μπορέσουν να πουν την ιστορία τους, να φωνάξουν το δίκιο τους, να διαψεύσουν τις κατηγορίες και να αφαιρέσουν από πάνω τους, αλλά και από την οικογένειά τους, τη ρετινιά του προδότη. Τους εξευτέλιζαν οι μασκοφόροι, τους διαπόμπευαν, τους βασάνιζαν άγρια και τους σκότωναν. Οικογένειες διαλύθηκαν, παιδιά μεγάλωσαν με ψυχικά τραύματα που τα

κουβαλούν μέχρι και σήμερα. Κάποιοι έγιναν στόχος, γιατί ήταν γραμμένοι στις παλιές συντεχνίες (ΠΕΟ), άλλοι γιατί εκστόμισαν μια κουβέντα που δεν άρεσε στα «παλικάρια» του Αρχηγού, άλλοι γιατί προσπάθησαν να τους βγάλουν τη μάσκα όταν τους τρομοκρατούσαν, άλλοι γιατί πουλούσαν ή αγοράζαν αγγλικά υφάσματα και άλλα είδη. Από τις πιο άγριες δολοφονίες που συγκλονίζουν ήταν αυτές του Σάββα Μένοικου από τις Γούβες και του Παναγιώτη Στυλιανού από την Αχερίτου. Τον πρώτο, πατέρα έξι παιδιών, τον ξυλοκόπησαν, τον έδεσαν σε έναν ευκάλυπτο στην αυλή της εκκλησίας στο Λευκόνοικο και κάλεσαν τους κατοίκους, ακόμη και παιδιά, να τον φτύσουν και να τον λιθοβολήσουν μέχρι θανάτου. Τον δε δεύτερο, επίσης πατέρα έξι παιδιών, ενώ βρισκόταν στο κρεβάτι, τον χτύπησαν μασκοφόροι μέχρι θανάτου με ρόπαλα που είχαν καρφιά, μπροστά στα μάτια της οικογένειάς του. Ο φανατισμός και το μίσος για την Αριστερά και το Λαϊκό Κίνημα οδήγησαν σε αυτά τα φρικτά εγκλήματα, που έμειναν μέχρι σήμερα ατιμώρητα και άγνωστα σε πολλούς. Όπως άγνωστη, σε μεγάλο βαθμό, παραμένει η ιστορία όλης αυτής της σκοτεινής περιόδου.

Σύμφωνα με το βιβλίο του Νιαζί Κιζίλγιουρεκ, *Μια ιστορία βίας και μνησικακίας*¹, κατά τη διάρκεια του αντιαποικιακού αγώνα η ΕΟΚΑ δολοφόνησε περισσότερους Ελληνοκύπριους παρά Βρετανούς και Τουρκοκύπριους. Ο Δώρος Άλαστος υποστηρίζει ότι αυτή την περίοδο έχασαν τη ζωή τους περίπου 650 άνθρωποι, οι μισοί εξ αυτών Ελληνοκύπριοι και οι υπόλοιποι Βρετανοί και Τουρκοκύπριοι. Οι Dudley Barker και W. Byford-Jones αναφέρονται σε 600 και 508 δολοφονίες αντίστοιχα, κάτι που επιβεβαιώνεται και από τα έγγραφα της αποικιακής κυβέρνησης, τα οποία αποδεσμεύθηκαν το 2013.

Ο Κώστας Γραικός στο έργο του *Κυπριακή ιστορία*² δίνει τους ίδιους περίπου αριθμούς για τα θύματα και αναφέρει ότι η ΕΟΚΑ είναι το μόνο «απελευθερωτικό» κίνημα διεθνώς, το οποίο πέτυχε να δολοφονήσει πολύ περισσότερους «προδότες» παρά Βρετανούς που, υποτίθεται, ότι ήταν ο κύριος στόχος της.

Και διερωτάσαι πώς βρέθηκαν τόσο πολλοί προδότες σε έναν αγώνα που αγκάλιασε όλος ο λαός. Η Ουρανία Κοκκίνου είχε δηλώσει τον Απρίλιο του 1991 ότι «όλοι οι προδότες υπήρξαν μέλη της Οργάνωσης και φανατικοί εθνικόφρονες». Αν η Αριστερά τότε έπεφτε στην παγίδα και προχωρούσε σε αντίποινα, ο εμφύλιος δεν θα μπορούσε να αποφευχθεί και θα μεταφερόταν από την Ελλάδα ο αδελφοκτόνος σπαραγμός. Από το 1957 ήταν πλέον φανερό πως η Ένωση ήταν χαμένη υπόθεση, έτσι προσπάθεια του Αρχηγού ήταν πώς θα ελέγξει πολιτικά την κατάσταση μετά την αποχώρηση των Άγγλων και πώς «θα εφαρμόσει σχέδιο εξουδετερώσεως πάσης κομμουνιστικής αντιδράσεως». Στόχος, ο πολιτικός και κοινωνικός αποκλεισμός μεγάλου τμήματος του πληθυσμού ως προϋπόθεση για εθνική επιβίωση.

Επιθέσεις έγιναν και εναντίον Τουρκοκυπρίων, όπως στην Άσσια όπου, σύμφωνα με τις μαρτυρίες που αναφέρονται στο έργο, αδίστακτοι εθνικόφρονες έβαλαν φωτιά στα σπίτια τους για να τους κάψουν ζωντανούς, αναγκάζοντάς τους να φύγουν κυ-

¹ Νιαζί Κιζίλγιουρεκ, *Μια ιστορία βίας και μνησικακίας: Η γένεση και η εξέλιξη της εθνοτικής διένεξης στην Κύπρο*, Ετεροτοπία, Λευκωσία, 2019, 141.

² Κώστας Γραικός, *Κυπριακή Ιστορία τομ. Β'*, Λευκωσία, 1991, 49.

Γενική άποψη της εκδήλωσης στην Παλιά Αγορά Παλλουριώτισσας.

νηγημένοι, να γίνουν πρόσφυγες. Γεγονότα που ζήσαμε και εμείς το 1974.

Στον δεύτερο μονόλογό του ο Αρχηγός παραμένει αυταρχικός, αλαζόνας, εμμονικός και τιμωρός: «Έστειλα ειδοποίηση προς ηγέτας, κομμουνιστικά στελέχη και διοικητές του κόμματός των ότι θα πέσει λεπίδι». Ο λόγος του παίρνει τη μορφή παραληρήματος με έντονα τα στοιχεία ναρκισσισμού, εγωκεντρισμού αλλά κυρίως αντικομμουνισμού. Πείσμων μέχρι τέλους, θεωρεί ότι κατέχει την απόλυτη αλήθεια και ομολογεί ότι δεν υποχωρεί μπροστά σε τίποτα, ακόμα και αν χρειαστεί να πατήσει επί πτωμάτων για να πετύχει τον σκοπό του. Πράγμα που έκανε, βέβαια, αλλά τον σκοπό του, δηλαδή την Ένωση, δεν τον πέτυχε. Κατάφερε όμως μέχρι σήμερα να κρατά τον λαό διχασμένο, κατάφερε να καλλιεργήσει την εθνοτική βία και να καταστρέψει τον τόπο, φέρνοντας τόσο κοντά τη διχοτόμηση. Το έργο κλείνει με τη συνταρακτική σκηνή της άγριας θανάτωσης του Σάββα Μένοικου. Του φτωχού εργάτη που ο όχλος γίνεται ο δήμιός του και ο τόπος κόλαση.

Ο Γιώργος Νεοφύτου έχει αποδείξει και με άλλα έργα του ότι τολμά να αγγίξει θέματα που καίνε. Δύσκολο, ακόμη και σήμερα, να ασκήσεις κριτική για εκείνη τη σκοτεινή εποχή και μάλιστα για τον Αρχηγό. Και είναι ο πρώτος που το κάνει θεατρικά. Το βαθύ κράτος της Δεξιάς απορρίπτει κάθε αμφισβήτηση, συνεχίζοντας εδώ και δεκαετίες να υμνεί τον καταστροφέα της Κύπρου και να καλύπτει φόνους και φονιάδες. Η αλήθεια όμως πρέπει επιτέλους να λεχθεί. Οι υπερβολές, οι μύθοι, οι στρεβλώσεις, τα ψεύτικα οράματα πρέπει πια να πάψουν και ούτε μπορεί να γράφεται και να διδάσκεται στα σχολεία η ιστορία στα μέτρα μιας αρρωστημένης εθνικοφοροσύνης.

Αυτό που χαρακτηρίζει το μέχρι τώρα συνολικό έργο του συγγραφέα είναι η

αγάπη του για την Κύπρο. Η ταξική συνείδηση συνιστά ένα βασικό νήμα που διατρέχει όλη τη δουλειά του. Ακτινογραφεί τους ανθρώπους μέσα στην πραγματικότητα της ζωής τους. Η ιστορία, οι πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις είναι στο επίκεντρο. Όμως η θεματική του αυτή δεν τον περιορίζει στα στενά όρια του νησιού. Είναι και άλλα έργα του συγγραφέα στα οποία θα μπορούσα να αναφερθώ για να δώσω τη διάσταση της κυπριακής ταυτότητας που συνυπάρχει με τη διάσταση της οικουμενικότητας. Θα παραμείνω όμως στο *Οι προδότες*.

Η δεκαετία του 1950 ήταν διεθνώς μια εποχή διεκδικήσεων των εργατών και οργάνωσης συντεχνιών, κάτι που φόβιζε τους κρατούντες. Έτσι το κυνήγι των αριστερών, το μίσος και η τρομοκρατία που ασκείτο, δεν ήταν ένα τοπικό χαρακτηριστικό. Ήταν η σκληρή εποχή του Ψυχρού Πολέμου, όπου οι αριστεροί παρουσιάζονταν από τους εθνικόφρονες και τους ακραίους της Δεξιάς ως άτομα εκτός εθνικού κορμού και ως μιάσματα.

Όπως έχει λεχθεί, η τέχνη δεν είναι αυτό που βλέπεις, αλλά αυτό που κάνεις τους άλλους να δουν. Και ο Γιώργος Νεοφύτου πέτυχε να μας εκπλήξει, να ανατρέψει στερεότυπα, να μας ταξιδέψει στον χρόνο, να μας εμπνεύσει και να μας πλουτίσει σαν ανθρώπους. Είναι η ταυτότητα και η δύναμη μιας ολόκληρης εποχής. Οι ήρωές του είναι, πάνω από όλα, άτομα που κουβαλούν τη μνήμη της Κύπρου, αλλά ταυτόχρονα και της παγκόσμιας κοινότητας.

Ενδιαφέρον έχει η φόρμα της επανάδρασης (reenactment) που χρησιμοποιεί ο Γιώργος Νεοφύτου. Είναι δηλαδή η αναπαράσταση συγκεκριμένων ιστορικών γεγονότων με όσο πιο αυθεντικό τρόπο γίνεται. Είναι μια έκφραση της τέχνης του πολιτικού θεάτρου. Η δύναμή της βρίσκεται στην ικανότητα να δημιουργεί στον θεατή ή τον αναγνώστη την εμπειρία ενός γεγονότος. Δείχνει με αυτόν τον τρόπο τον βαθμό εμπλοκής μας στα συμβάντα, κάνοντας σαφές ότι η Ιστορία δεν αφορά μόνο το παρελθόν. Συγκλονιστικό παράδειγμα η τελευταία σκηνή με την αναπαράσταση της δολοφονίας του Μένοικου. Κλείνει με την αποφασιστικότητα της συζύγου του να επιβιώσει, αυτή και τα παιδιά της, στον προδομένο τόπο. Προδομένο, όχι από αυτούς που αναίτια τους ονόμαζαν προδότες, αλλά από αυτούς που οδήγησαν τα πράγματα στη διχοτόμηση. Η Γυναίκα, ή καλύτερα η ίδια η Κύπρος, αψηφά τις βαρβαρότητες και μπαίνει μπροστά να παλέψει για το μέλλον.

Σε αυτή την άκρη των καιρών, το θέατρο του Γιώργου Νεοφύτου, μέσα από τη δική του σύγχρονη διαλεκτική, προσφέρει χώρο για προσωπική ενδοσκόπηση, λειτουργεί κριτικά, επηρεάζει την πολιτική αυτοσυνειδησία του θεατή. Ο Μπρεχτ έλεγε ότι το θέατρο δεν μπορεί να αλλάξει τον κόσμο. Μπορεί όμως να αλλάξει τους θεατές. Αυτοί, αν θέλουν, μπορούν να αλλάξουν τον κόσμο.